

Innledning

<https://doi.org/10.7557/ottar.8584>

I 2026 er det 200 år siden Norges første offentlige lærerutdanning ble etablert under navnet Trondenes seminarium. Seminaret holdt til i en liten tømmerbygning tett ved den mektige middelalderkirken på Trondenes. Det var ikke tilfeldig at utdanningen ble plassert nettopp her; kirke og skole var knyttet tett sammen, og initiativet til opprettelsen kom fra prestehold som ville utdanne lærere for samiske barn. Dessuten var Trondenes kjent som et viktig kirke- og læresenter fra middelalderen av. Seminaret ble flyttet til Tromsø 1848 og ble i 2009 en del av UiT Norges arktiske universitet.

I dette Ottar-nummeret, som har blitt til med utgangspunkt i den tverrfaglige forskningsgruppen Creating the New North (CNN) ved UiT, følger vi tre ulike linjer bakover i tid før etableringen av Trondenes seminarium. Den første linjen er Trondenes som middelaldersk læresenter, mens den andre linjen er trondheimbiskopenes forbindelser til Trondenes og Nord-Norge i tiden etter reformasjonen. Den tredje linjen peker mot 1700-tallets misjonsvirksomhet rettet mot samer. Tre linjer som så å si smeltet sammen da den første lærerutdanningen ble etablert på nettopp Trondenes i 1826.

På 1400- og 1500-tallet var Trondenes en kollegiatkirke, der det bodde flere prester samtidig. Både den svært rikt utsmykkede kirken og den store boksamlingen viser at Trondenes kirke hadde en helt spesiell posisjon i det nordlige Norge. Flere av artikkelforfatterne drøfter hvilken betydning kirkestedet hadde som lærdomssenter før og etter reformasjonen. I *Stephan Kuhns* artikkel kan vi lese om hvordan bilder i middelalderens kirkerom hadde en sentral funksjon som formidlere av kristen tro og moral, og ble en integrert del av samfunnets kunnskaps- og verdensbilde.

Rognald Bergesen diskuterer Trondenes' rolle som et regionalt kompetansesenter i middelalderen, der han viser eksempler fra den store boksamlingen som var en av Norges største. Også *Andreas Kleins* artikkel handler om en boksamling: den langt senere Trondenes seminariums boksamling fra etter 1826. Et viktig spørsmål er likevel hvilke bøker som var på Trondenes før oppstarten av seminaret. *Sigrun Høgetveit Berg* spør om hvordan det gikk til at erkebiskop Jon Raudes kristenrett fra 1200-tallet ble oversatt på Trondenes i 1560/61. Hvem hadde kompetanse til å oversette gammel-norsk til dansk, og hvorfor skjedde det nettopp på Trondenes? Oversettelsen ble gjort på oppdrag

av trondheimbiskopen Hans Gaas. Også *Ronny Spaans* og *Per-Olav Broback Rasch* gir et bilde av biskopenes forbindelse til Trondenes og Nord-Norge. Spaans drøfter om «skandalebiskopen» Anders Arrebos diktning og naturskildringer fra Nord-Norge var en inspirasjonskilde for Petter Dass. Rasch tar for seg Erik Eriksen Pontoppidans beskrivelser fra Nord-Norge og hans litterære virksomhet, som skal ha inkludert en oversettelse til samisk.

Fire av artiklene er knyttet til 1700-tallets misjonsvirksomhet blant Norges samiske befolkning. Misjonsledelsen holdt til i Trondheim, der det også ble gitt undervisning til kommende misjonærer og lærere. *Randi Skjelmos* artikkel handler om de tre utdanningsinstitusjonene i Trondheim: Seminarium Scholasticum, Seminarium Domesticum og Seminarium Lapponicum. *Siv Rasmussen* og *Dikka Storm* tar for seg leseopplæring, lærere og opplæringspråk. I *Per Pippin Aspaas'* artikkel kan man lese om samiske stemmer i Knud Leems bokverk. *Brynjar Bergs* artikkel handler om familien Kildal, der fem brødre fra Sørlandet fant veien nordover som misjonærer og lærere, og der tredje generasjon blir den første bestyreren av Trondenes seminarium.

God lesing!

Siv Rasmussen, Sigrun Høgetveit Berg
og Andreas Klein
hefteredaktører